

ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղի «Կանաչ համալսարանի» հայեցակարգ
(Green Campus Policy)

1. Ներածություն

Սույն հայեցակարգը մշակվել է ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղի (այսուհետ՝ Մասնաճյուղ կամ ԵՊՀ ԻՄ) կողմից՝ որպես շրջակա միջավայրի նկատմամբ պատասխանատվության, կայուն զարգացման սկզբունքների ներդրման և համալսարանական համայնքի էկոլոգիական գիտակցության բարձրացման մոտեցումների համակարգ:

Հայեցակարգը մշակվել է ՀՀ օրենսդրության, ԵՊՀ ԻՄ կանոնադրության, ԵՊՀ ԻՄ 2025-30թթ. զարգացման ռազմավարական ծրագրի 3-րդ նպատակի, ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակների և այլ նորմատիվային փաստաթղթերի պահանջներին համապատասխան:

Հայեցակարգը հիմնված է նաև միջազգային լավագույն փորձի վրա, ներառյալ ՍՈ GreenMetric, QS Sustainability չափորոշիչները, ինչպես նաև Եվրոպական «EU GREEN» ալյանսի քաղաքականության սկզբունքները:

2. Հայեցակարգում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները

«Կանաչ համալսարան» (Green University) - բարձրագույն ուսումնական հաստատություն, որի կառավարման, կրթական և հետազոտական համակարգերում ներդրված են կայուն զարգացման և բնապահպանական սկզբունքներ: Այս գաղափարի հիմնական նպատակն է նվազեցնել բուհի բացասական ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա և ձևավորել էկոլոգիապես գրազետ սերունդ:

«Կանաչ» կրթություն (Green Education) - կրթական այնպիսի մոտեցում, որը միտված է սովորողների շրջանում բնապահպանական գիտակցության, կայուն զարգացման արժեքների և էկոլոգիական մտածողության ձևավորմանը:

«Կայուն զարգացում» - մարդկության այնպիսի զարգացումն է, որը բավարարում է ներկայի կարիքները՝ առանց վտանգելու ապագա սերունդների՝ իրենց սեփական կարիքները բավարարելու կարողությունը:

«Ածխածնային հետք» (Carbon Footprint) - այն ջերմոցային գազերի (հիմնականում՝ ածխաթթու գազի՝ CO₂) ընդհանուր քանակն է, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով արտանետվում են մարդու, կազմակերպության, միջոցառման կամ արտադրանքի կենսագործունեության հետևանքով: Այն չափվում է տոննաներով կամ կիլոգրամներով՝ CO₂ էկվիվալենտով (CO₂e):

«Շրջանաձև տնտեսություն» (Circular Economy) - տնտեսական մոդել է, որի հիմքում ընկած է արտադրության և սպառման այնպիսի համակարգ, որտեղ հումքը, նյութերն ու արտադրանքը օգտագործվում են հնարավորինս երկար, իսկ թափոնների առաջացումը հասցվում է նվազագույնի:

3. ԵՊՀ ԻՄ տեսլականը

Մասնաճյուղը ձգտում է դառնալ տարածաշրջանում «կանաչ» կրթության և կառավարման մոդելային հաստատություն՝ նվազեցնելով իր ածխածնային հետքը, խթանելով էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիաները և ձևավորելով գիտակից սերունդ:

4. Հիմնական սկզբունքներ

Մասնաճյուղը «Կանաչ համալսարանի» իր հայեցակարգի հիմքում դնում է հետևյալ սկզբունքները.

1. **Ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետություն.** էներգիայի, ջրի և նյութերի սպառման նվազեցում:

2. **Ներգրավվածություն.** ուսանողների, դասախոսների և աշխատակազմի ակտիվ մասնակցություն էկո-նախաձեռնություններին:

3. **Թափանցիկություն.** առաջընթացի պարբերական մոնիտորինգ և հանրային հաշվետվողականություն:

4. **Տարածաշրջանային ինտեգրում.** տեղական համայնքի հնարավորությունների օգտագործում (գետի առկայություն, թափոնների հեռացման աջակցություն, էկոլոգիական ծրագրերին ներգրավում):

5. Հայեցակարգի հիմնական նպատակները (2026-2029թթ.)

«Կանաչ համալսարանի» հայեցակարգի իրականացման աշխատանքները իրականացվելու են երեք փուլով՝ հիմնադրում, գործողությունների ընդլայնում և ձեռքբերումների ամրապնդում:

Միջնաժամկետ ծրագրերի համար կարևորվելու են հետևյալ նպատակները.

1. **Էներգիա.** Նվազեցնել էլեկտրաէներգիայի ծախսը 10%-ով (բազային տարվա համեմատ)՝ օգտագործելով LED լուսավորություն և սարքավորումների արդյունավետ շահագործում :

2. **Թափոններ.** Ներդնել թափոնների տարանջատման համակարգ (պլաստիկ, թուղթ, ապակի) շենքերի 100%-ում:

3. **Ջրի ծախսի կառավարում.** Նվազեցնել խմելու ջրի սպառումը կանաչապատման ոռոգման ժամանակ (օգտագործել գետի ջուրը):

4. **Ուսումնական ծրագրեր.** Ներդնել 3 նոր ընտրովի դասընթացներ կամ մոդուլներ կայուն զարգացման թեմաներով:

5. **Տրանսպորտ.** Խրախուսել հեծանվային տրանսպորտը և քայլելը (անվտանգ կայանատեղիների ստեղծում):

6. Գործողությունների ծրագիր

5.1. Էներգիայի ծախսի կրճատում և բազմազանեցում

- Քայլ 1. LED-ացում. Աստիճանաբար փոխարինել բոլոր լյումինեսցենտային և շիկացման լամպերը LED-երով (սկսած միջանցքներից):

- Քայլ 2. Արևային մարտկոց. Առկա փոքր մարտկոցը օգտագործել բակային լուսավորության կամ տեղեկատվական տախտակների էլեկտրամատակարարման համար; նոր հզորությունների տեղադրման ուսումնասիրություն:

- Քայլ 3. Գազի կաթսաների կարգավորում. Տարեկան սպասարկում և ջերմաստիճանի ռեժիմի օպտիմալացում (դասասենյակներում +19-21°C):

5.2. Ջրի ծախսի կառավարում

- Քայլ 1. Ոռոգում. Տնկիների, ծառերի և ծաղկանոցների ոռոգման համար օգտագործել մոտակա գետի ջուրը (պայմանավորվածություն համայնքի հետ):

- Քայլ 2. Տնտեսում. Օգտագործել կաթիլային ոռոգում բակի կանաչապատ տարածքի և ծառերի ոռոգման համար:

- Քայլ 3. Խնայողություն. Սանհանգույցներում տեղադրել ջրի հոսքը սահմանափակող վարդակներ/զլխիկներ (aerators):

5.3. Թափոնների կառավարում

- Քայլ 1. Աղբի տարանջատված հավաքում. Տեղադրել գունավորված աղբամաններ աղբի 3 տեսակների համար՝ թուղթ, պլաստիկ և այլ:

❖ **Բյուջե.** Աղբամանները կարող են տրամադրվել համայնքի կողմից կամ ձեռք բերվել դրամաշնորհի միջոցներով:

- Քայլ 2. Թղթի խնայողություն. Ներքին փաստաթղթերի համար պարտադիր երկկողմանի տպագրություն (Duplex printing), միաժամանակ անցնել որոշ փաստաթղթերի միայն էլեկտրոնային ձևաչափով պահպանմանը՝ անհրաժեշտ ուսումնասիրություններից հետո:

5.4. Կանաչ տարածքներ

- Քայլ 1. Ծառատունկ. Բակում և գետափի հարակից տարածքում տնկել խոնավասեր, տեղական ծառատեսակներ (ուռի, թխկի)՝ ոռոգման համար օգտագործելով գետի ջուրը:

- Քայլ 2. Ուսանողական այգի. Հատկացնել փոքր հողատարածք դիզայնի ուսանողների համար՝ որպես «Էկո-դիզայն» լաբորատորիա:

5.5. Ուսումնական և հետազոտական ծրագրեր

- «Կանաչ մոդուլ». Ստեղծել 3 ECTS-անոց ընտրովի մոդուլ «Կայուն զարգացում և բիզնես» (տնտեսագիտության համար) և «Էկո-դիզայն» (դիզայնի համար):

- Նախագծեր. Խրախուսել շրջանավարտների ավարտական աշխատանքների թեմաները՝ կապված տեղական էկոլոգիայի հետ (գետի աղտոտվածություն, զբոսաշրջության ածխածնային հետք և այլն):

5.6. Սոցիալական ներգրավվածություն

- «Զրո թուղթ». Ուսումնական նյութերը (սիլաբուսներ, առաջադրանքներ) հիմնականում տեղադրել Moodle/Google Classroom-ում:

- «Էկո-ակումբ». Ստեղծել ուսանողական ակումբ՝ էկո-նախաձեռնությունների մշակման, կամավորական աշխատանքների կազմակերպման և իրականացման համար:

- Համագործակցություն դպրոցների հետ. Դպրոցականների համար «Թափոնների կառավարում» դասընթացի անցկացում ուսանողների կողմից:

- «Կանաչ կիրակի». Ամսական մեկ անգամ կազմակերպել աղբահավաք գետի ափին (ուսանողների և տեղական դպրոցականների հետ համատեղ):

7. Կառավարում և պատասխանատվություն

Հայեցակարգի իրականացմանը հետևելու նպատակով ստեղծել աշխատանքային խումբ՝ «Կանաչ գրասենյակ» (Green Office), որի աշխատակիցներն են՝ տնօրենության ներկայացուցիչը, 2 դասախոս, 3 ուսանող:

Գրասենյակի պարտականություններն են.

1) համակարգել հայեցակարգի իրականացումը,

- 2) հավաքել բազային ցուցանիշները (սպառումը մինչև գործընթացների սկսելը),
- 3) աջակցել դրամաշնորհային հայտերի պատրաստմանը,
- 4) կազմել անհրաժեշտ ռեսուրսների և նյութերի պահանջագրեր, հետևել դրանց ձեռքբերման գործընթացին, կազմակերպել դրանց կիրարկումը,
- 5) իրականացնել գործունեության ինքնագնահատում կամ մոնիթորինգ,
- 6) իրականացնել կատարողականի արդյունավետության ցուցիչKPI գնահատում,
- 7) յուրաքանչյուր կիսամյակ հրապարակել «Կանաչ թերթիկ» (1 էջանոց հաշվետվություն),
- 8) առաջարկել բարելավումներ,
- 9) անհրաժեշտության դեպքում կազմակերպել անձնակազմի վերապատրաստումներ,
- 10) մշակել տարեկան (կամ երկու տարվա համար) գործողությունների մանրամասն ծրագիր:

8. Ֆինանսավորում

Հայեցակարգի դրույթների և հերթական գործողությունների պլանի իրականացման համար որպես ֆինանսավորման աղբյուրներ կարող են հանդես գալ.

1. Մասնաճյուղի բյուջեն. LED լամպերի և ջրախնայող սարքերի ձեռքբերում:
2. Մայր բուհի օգնությունը. «Էներգաարդյունավետության» ծրագրերին դիմելու համար:
3. Բնապահպանական դրամաշնորհները.
 - Erasmus+ (Green Deal) – ուսումնական մոդուլների մշակման համար,
 - Global Greengrants – աղբահավաքի և տարանջատման համար,
 - Եվրոպական Green Initiative – արևային մարտկոցի արդիականացման համար:

9. Ռիսկերի կառավարում

ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղի նման փոքր բուհի համար «Կանաչ համալսարան» հայեցակարգի ներդրումը կարող է հանդիպել մի շարք ռիսկերի, որոնք բնորոշ են սահմանափակ ռեսուրսներ ունեցող բուհերին:

Հայեցակարգի ներդրման և լիարժեք իրականացման արդյունավետության համար սկզբնական փուլում կարելի է առանձնացնել հետևյալ ռիսկերը և դրանց կառավարման մեխանիզմները.

- Ֆինանսական սահմանափակումներ.

Շրջանցման եղանակը. Սկսել փոքր, ցածր բյուջեով նախաձեռնություններից (օրինակ՝ թղթի կրկնակի օգտագործում, LED լուսավորություն) և աստիճանաբար ընդլայնել: Դիմել ԵՊՀ աջակցությանը՝ առաջարկելով համատեղ ծրագրեր: Դիմել հանրապետական և միջազգային դրամաշնորհային ծրագրերի:

- Ուսանողների և աշխատակազմի իրազեկվածության և ներգրավվածության պակաս.

Շրջանցման եղանակը. Օգտագործել արդեն հաստատված մեթոդները՝ աշխատակիցների և ուսանողների վերապատրաստումներ, ուսանողական հարցումներ, ֆոկլու-խմբեր, «կանաչ ակումբներ»: Ուսանողների կողմից դեկլարվող նախաձեռնությունները հաճախ ավելի արդյունավետ են, քան վերևից ներքև մոտեցումները: ԵՊՀ օրինակը՝ «Երկրի օրվան» նվիրված էկոլոգիական միջոցառումները, ծառատունկը և վիկտորինաները, ցույց են տալիս, որ փոքր քայլերը կարող են ակտիվացնել համայնքը:

- «Կանաչ» մոդուլների բացակայություն ուսումնական ծրագրերում.

Շրջանցման եղանակը. Սկսել 1-2 ընտրովի մոդուլից, ապա աստիճանաբար ինտեգրել կայունության թեմաները առկա դասընթացներում (օրինակ՝ տնտեսագիտության մեջ՝ «կանաչ» տնտեսություն, դիզայնում՝ էկո-դիզայն): Օգտվել T-GREEN ծրագրի փորձից, որը մշակել է «կանաչ» և միջառարկայական մագիստրոսական ծրագրեր հայաստանյան բուհերի համար: Համագործակցել միջազգային գործընկերների հետ՝ մեթոդական աջակցության համար:

- Ենթակառուցվածքային սահմանափակումներ.

Շրջանցման եղանակը. Կենտրոնանալ ցածր ներդրում պահանջող լուծումների վրա՝ սենսորային լուսավորություն, ջրի խնայող սարքեր, թափոնների տարանջատման կետեր: Օգտվել գործընկերությունից տեղական համայնքի հետ թափոնների հեռացման հարցում: Ինչպես ՀԱՊՀ-ն է արել՝ ամբողջությամբ անցնել արևային էներգիայի՝ որպես երկարաժամկետ նպատակ՝ սկսելով փոքր ծավալներից:

- Ուսանողների մոտիվացիայի կորուստ ժամանակի ընթացքում.

Շրջանցման եղանակը. Ստեղծել ճանաչման և խրախուսման համակարգ՝ «Կանաչ վկայական» 20+ ժամ կամավորական աշխատանք կատարած ուսանողների համար, «Կանաչ դասասենյակ» մրցույթ: Ուսանողներին ներգրավել որոշումների կայացման գործընթացում՝ նրանց տալով սեփականատիրության զգացում:

- Համայնքի աջակցության բացակայություն.

Շրջանցման եղանակը. Սկսել «փոքր հաղթանակներից»՝ վստահություն կառուցելու համար (համատեղ աղբահավաք կամ մաքրման օր մասնաճյուղի հարակից տարածքում): Փոքր կանաչ տարածքի կամ ծաղկանոցի ստեղծում,

որտեղ համայնքի բնակիչները կարող են մասնակցել տնկմանը: Կապել նախաձեռնությունները համայնքի անմիջական կարիքների հետ: Կազմակերպել համատեղ քննարկումներ (օրինակ՝ «համայնքային սրճարան» կամ «քաղաքապետարան» մեթոդով), որտեղ բնակիչները կարող են բարձրաձայնել իրենց մտահոգությունները և առաջարկները: Ստեղծել համակարգող խումբ, որտեղ ընդգրկված են ինչպես համալսարանի ներկայացուցիչներ, այնպես էլ համայնքի ակտիվ անդամներ:

10. Մոտակա քայլերի իրականացման ժամանակացույց (Ճանապարհային քարտեզ)

Ժամանակահատված	Գործողություն	Պատասխանատու
2-րդ ամիս	«Կանաչ գրասենյակի» ձևավորում, բազային ցուցիչների հավաքագրում	Տնօրենություն
4-րդ ամիս	LED-ացման 1-ին փուլ (դասասենյակներ), գունավոր աղբամանների տեղադրում	ՏԳԿՍ բաժին
5-րդ ամիս	«Կանաչ մոդուլի» փորձնական դասընթաց (15-20 ուսանող)	ՈԻՄՎ, ամբիոն
6-րդ ամիս	«Կանաչ կիրակի» արշավի մեկնարկ, հեծանվակայանների կազմակերպում	Ուսանողական խորհուրդ
8-րդ ամիս	Միջանկյալ հաշվետվություն, գրանտային հա յտի ձևակերպում	«Կանաչ գրասենյակ»
10-րդ ամիս	Տարեկան «Կանաչ հաշվետվության» հրապարակում (UI GreenMetric ինքնազնահատում)	«Կանաչ գրասենյակ»

11. Մոնիտորինգ և գնահատում (KPI-ներ)

Ցուցանիշ (KPI)	Նպատակային արժեք (1 տարում)	Հաշվարկման մեթոդ
Էլեկտրաէներգիայի սպառում	- 7% (LED-երի շնորհիվ)	Ըստ էլեկտրահաշվիչների
Տարանջատված թափոնների տեսակարար կշիռ	≥30% (պլաստիկ + թուղթ)	Կշռման մեթոդ
Ուսանողների մասնակցությունը	200 ուսանող «Կանաչ կիրակիին»	Մասնակիցների ցուցակ
«Կանաչ» մոդուլների ընդգրկում	1 նոր մոդուլ, 40 ուսանող	Գրանցման տվյալներ
CO ₂ արտանետումների	- 5% (կաթսաների)	Գազի ծախսի տվյալներ

նվազեցում	օպտիմալացում, ջերմամեկուսացում)	
Թղթի օգտագործում	- 10% տարեկան (էլ. փաստաթղթավարում)	Բյուջեի կատարողականի թվեր
Կանաչ հետազոտություններ թիվ	Տարեկան առնվազն 5 հրատարակություն	Գիտության ոլորտի հաշվետվություններ
Ծառերի թիվ	+ 10% (ծառատունկ)	Գրանցված ծառերի հաշվման մեթոդ

12. Տեղական հնարավորությունների օգտագործում

Գործողությունների ծրագրով նախատեսված աշխատանքների արդյունավետ իրականացման համար կարելի է օգտվել տեղական, համայնքային, տարածաշրջանային հնարավորություններից.

- Գետի ջուրը. Մասնաճյուղի հարակից տարածքով հոսող գետի առկայության պայմաններում արգելվում է խմելու ջրով լվանալ մեքենաները կամ ոռոգել կանաչ տարածքը և ծառերը: Այդ նպատակների համար օգտագործել գետի ջուրը, որը պոմպերով կարելի է տեղափոխել, նաև հավաքել հատուկ բաքերում և օգտագործել ոռոգման և կանաչապատման աշխատանքների ժամանակ;

- Թափոնները. միանալ համայնքի թափոնների հեռացման ծրագրին՝ կնքելով պայմանագիր համայնքի հետ տարանջատված պլաստիկը և թուղթը անվճար կամ նվազագույն գնով վերցնելու համար:

- Մեզոնայությունը. ձմռանը գետի ջրի սառելու և նվազելու պայմաններում դադարեցնել կամ նվազեցնել ոռոգման աշխատանքները՝ կենտրոնանալով միայն սենյակային բույսերը և ծաղիկները ջրելու վրա:

13. Արդյունքների տեսանելիության ապահովում

13.1. Մասնաճյուղի կայքում ստեղծել «Կանաչ համալսարան» բաժին՝ լուսաբանելու համար հայեցակարգի և ընթացիկ գործողությունների ծրագրի իրականացման ընթացքը և արդյունքները:

13.2. Տեղադրել «Այս դասարանը օգտագործում է LED լուսավորություն», «Ոռոգվում է գետի ջրով» բովանդակությամբ QR կոդով ցուցանակներ:

13.3. Ուսումնասիրել UI GreenMetric World University Ranking-ի պահանջները՝ փորձնական մասնակցության հնարավորությունների դիտարկման համար:

14. Հայեցակարգի հաստատում և փոփոխում

Սույն հայեցակարգը հաստատվել է ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղի Գիտական խորհրդի կողմից:

Այն կարող է փոփոխվել Մասնաճյուղի ներքին իրավական ակտերին համապատասխան՝ տնօրենի, «Կանաչ գրասենյակի» ղեկավարի և գիտական խորհրդի անդամների առաջարկությունների հիման վրա: